

DISSERTATIO VI.

DE JUSTITIA COMMUTATIVA ET HINC ORTA OBLIGATIONE RESTITUENDI.

556. PROEMIUM. Sicuti jus juxta n. 1. sic *justitia* vario sensu accipitur. 1°. Pro complexione et cumulo virtutum omnium, quibus nimirum homo adæquatur legi; justum enim quoque dici solet, quod suæ regulæ adæquatum, ac commensum est, cui adæquari debet, cum debitum quoddam includat et adæquationem, ut ait Doctor Angelicus Q. 80. a. un. : at ita voluntatem regulæ suæ, legi divinæ, adæquat virtutum collectio; inde et justitia dicitur, et pars justitiæ virtus quælibet. Sic in Scripturis divinis sæpe justitia sumitur, Matth. 5. *Beati, qui esuriunt, et sitiunt justitiam*: ac ibid. *nisi abundaverit justitia vestra plus, quam Phariseorum, etc.* Item frequenter hoc sensu justitiam Patres accipiunt. Hinc et fit, ut 2°. justitiæ nomen tribuatur aliquando ipsi *charitati*; quia videlicet charitas voluntatem toti divinæ legi conformem reddit, utpote virtutes omnes quodammodo continens, teste Apostolo ad Rom. 13. v. 10. *Plenitudo legis est dilectio*; quo sensu de eadem S. AUGUSTINUS loquitur Lib. de Nat. et Grat. c. ult. *Charitas inchoata, inchoata justitia est; charitas magna, magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est*; quin et idcirco gratia sanctificans subin appellatur justitiæ nomine, utpote forma hominem justum, Deoque charum denominans, velut a Patribus Tridentinis Sess. 6. cap. 6. 7. atque alibi. 3°. Demum pro virtute, qua specialiter est ad alterum, illi jus suum tribuendo. Atque hoc sólo in sensu de justitia deinceps disseremus.

557. Justitia, hoc posteriore modo accepta, in genere definitur ab ULPIANO L. 10. ff. de J. et J. *Constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*. Sustinetur hæc definitio ab ipso Doctore Angelico quoad rem 2. 2. Q. 58. a. 1. Theologis, ac Jurisconsultis plerisque, etsi, juxta rigorem logicum, posset dari exactior, velut ista: *Justitia est virtus moralis, vel habitus voluntatem inclinans ad tribuendum perpetuo ac constanter cuique jus suum*.

Dictum vero 1°. *Constans ac perpetua*, id est, propositum habituale et firmum, non tantum una, aut altera vice; sed semper, quolibet tempore eventu, alteri jus suum tribuendi: qui enim tantum semel, vel aliquoties vellet reddere alteri jus suum, vere justus non esset; neque possidere virtutem justitiæ dici posset.

2°. *Voluntas*; non solum actualis, sed etiam habitualis, ut definitio justitiæ tam habituali, quam actuali conveniat.

3° *Jus suum*; videlicet passivum, quod quidem immediate est vel actio;

vel actionis cujusdam omissio alteri debita; mediate vero est illud, quod per actionem præstatur alteri, ut 100. aurei, quos alteri debes.

4°. *Cuique* tribuendi; id est alteri cuicumque, qui habet jus activum adversus nos; justitia enim ex conceptu suo essentiali est virtus ad alterum, ut volunt omnes, et probat S. THOM. 2. 2. Q. 57. ac D. AMBROS. L. 1. de Offic. c. 4. *Justitia*, inquit, *suum cuique tribuit, alienum non vindicat; utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat*. Igitur finis justitiæ non propria, sed aliena utilitas est, jus scilicet activum alterius, gravans libertatem nostram, ne lædamus terminos alienæ libertatis et juris, vel ut resarciamus læsos.

558. Dividitur justitia in *commutativam, distributivam, legalem, ac vindicativam*. Permittitur hæc divisio ob auctoritatem ferme omnium, cum sit recepta a plerisque, etsi, in rigore logico, non sit univoca; neque enim species illæ singulæ naturam justitiæ in genere perfecte participant: nam imprimis *vindicativa* justitiæ solum pars potestativa, non subjectiva est; quia alteri non tribuit aliquod jus, nequidem minus rigorosum, cum utique, si proprie loquamur, malefactores non habeant jus ad pœnam exigendam, sed obligationem tantum ad sustinendam; nec ipsis fit injuria, si non puniantur, sed pœna ipsis debetur solum titulo honestatis. Peccat quidem iudex absque justa causa non plectendo facinorosos, atque etiam peccato injustitiæ; at non ob jus malefactoris ad pœnam, sed ob jus Reipublicæ, cui obligatur ex contractu tacito ad plectendos criminosos Reipublicæ noxios; cui proinde inferret injuriam, si illos pœnis non coereret. Deinde justitia *commutativa*, ut patebit, jus strictum sive proprietatis, ac rigorosum respicit, exigitque perfectam alteritatem jurium: secus justitia legalis, et distributiva, cum inter civem et Rempubicam non detur perfecta alteritas; quod enim pars est, hoc totius est. Porro *legalis* respicit jus altum, et debitum in hoc jure fundatum solvit; at jus altum non tam jus proprietatis est, quam jurisdictionis, cum sit dispositivum in bonum commune civium. Sed et *distributiva* in ratione juris activi a commutativa recedit; non enim cives habent jus proprietatis, si proprie loquamur, simpliciter ad officia Reipublicæ, cum hoc jus principaliter ac prius tendat ad bonum proprium; jus vero civium principaliter ad bonum Reipublicæ. Nec officium tale ante distributionem est subditi absolute, sicut contra est id, quod ex justitia commutativa redditur alteri. Igitur justitiæ divisio, cum definitio justitiæ non respiciat univoce jus activum et passivum in speciebus singulis, neque etiam alteritatem jurium, univoca dici nequit. Dicuntur tamen justitia legalis et distributiva pressius justitiæ præ aliis virtutibus ad alterum; quia propius imitantur justitiam strictam, scilicet commutativam, respiciendo ex parte alterius jus, quod quodammodo suum est, sive minus rigorosum, tribuendo illud suo modo ad æqualitatem; tum quia directe magis ex debito quodam ordinantur ad felicitatem Reipublicæ.

559. Atque his justitiæ differentia, ac specierum justitiæ a reliquis virtutibus *ad alterum* intelligitur, quæ, etsi etiam ad alterum sint, tamen vel non reddunt æquale, vel hoc non reddunt ut aliquo jure debitum, atque extinguendo jus activum alterius; quia debitum harum virtutum oritur a

radice inextinguibili, vel non adæquabili: Sic debitum religionis erga Deum a radice infinita est divina excellentia; pietas erga parentes a radice non compensabili, quia pro vita accepta æquale reddi non potest. E contra gratitudo erga benefactores reddere quidem æquale potest, sed neque hoc reddit, neque exigi potest ut debitum jure. Plenius hæc intelliges ex iis, quæ de qualibet justitiæ specie in particulari disputabuntur.

Justitia commutativa a commutationibus, sive mutuis utrinque dationibus et acceptionibus, aut contractibus nomen ducit. Ac quoniam sola inter species justitiæ respicit jus strictum activum alterius, quod adæquare perfecte intendit, ut amplius declarabitur, sola etiam, si læsa fuerit, post se obligationem restituendi trahit: hinc eidem quæstiones de restitutione adnectimus.

CAPUT I.

DE NATURA, OBJECTO ET PROPRIETATIBUS JUSTITIE COMMUTATIVE, ET VITIO ILLI OPPOSITO.

Duo duntaxat hoc capite attingemus: agemus 1°. de natura, objecto, proprietatibus justitiæ commutativæ; 2°. de vitio illi opposito, injustitia, seu injuria.

ARTICULUS I.

QUID SIT JUSTITIA COMMUTATIVA? QUÆ EJUSDEM PROPRIETATES?

560. *Dico I.* Justitia commutativa est constans ac perpetua voluntas tribuendi cuique privato, vel quasi privato jus suum, sive rigorosum ad æqualitatem. *Sola* enim commutativa justitia hoc speciale habet, quod jus alterius stricte dictum respiciat, nimirum jus proprietatis, cujus læsio obligationem restituendi, et reparandi illatum damnum inferat. Hinc et sola *justitia stricta* appellari solet. Objectum ejus materiale proximum sunt actiones, vel omissiones præstandæ alteri, per quas illi suum redditur; remotum vero res ipsæ, quæ tribui debent; formale *quod* est ratio debiti; formale *quo*, sive *propter quod*, est honestas specialis in illa redditione debiti relucens. Præterea

Dictum 1°. *Cuique privato, vel quasi*; est enim justitia commutativa quasi privata inter privatos, vel quasi tales; illius enim est ordinare partem communitatis ad partem.

2°. *Ad æqualitatem*, non præcise geometricam; sed arithmetica, et perfectam inter duas quantitates, cœn terminos adæquandos inter se, ut alteri tribuatur tantum, quantum ei debetur, velut accepisti mutuos 100. reddere debes 100. Ac ratio est, quia, quamdiu non reducitur æqualitas perfecta sic, ut jus activum alterius non extinguatur perfecte, nondum

habet quisque suum, id quod tamen spectat justitia; quæ proinde non quiescit antequam hoc jus activum alterius ita adæquetur, ut nihil porro sine injustitia exigi possit. Ex his aliæ præterea justitiæ commutativæ proprietates facile deteguntur. Unde

561. *Dico II.* Proprietates cæteræ justitiæ commutativæ sequentes fere sunt :

1°. *Exigit perfectam diversitatem jurium*, saltem moralem; cum enim intendat inducere æqualitatem perfectam juris passivi cum activo, necessario diversitatem supponit jurium; æqualitas enim inter duo est necessario, nihilque sibi ipsi æquale est. Hinc nemo erga seipsum exercere actum justitiæ strictæ potest, sicut nec obedientiæ et gratitudinis. Non tamen idcirco etiam alteritatem physicam personarum exigit; tutor enim ex justitia stricta sibi solvere potest, quæ sibi a pupillo aliunde debentur; unde diversitas personarum sola moralis, fundata in diversitate jurium sufficit.

2°. *Spectat medium rei*; non vero habet medium rationis, ut virtutes cæteræ: hæ enim circa passiones versantur; harum vero rectificatio, in qua situm est medium virtutis, non regulatur juxta æqualitatem rei ad rem, sed juxta comparationem ad subjectum per dictamen rationis. Sic medium temperantiæ non est præcise determinata aliqua, aut fixa cibi potusve quantitas, sed modo major, modo minor, prout recta ratio dicit tibi convenire, considerata tui conditione in his vel illis circumstantiis; quod enim satis esset non famelico, famelico non sufficit; quod nocet infirmo, valenti prodesse potest; proinde hoc medium variabile est pro varia conditione subjecti, ac illius et circumstantiarum attendita qualitate determinandum a ratione, ideoque *medium rationis* appellatur. Par est ratio de virtutibus moralibus cæteris. At vero, justitia cum versetur circa actiones et res, attendatque æqualitatem objectivam inter jus activum unius et passivum alterius independentem a circumstantiis personæ, loci, etc. ab intellectu consideratis, ejus medium pendere non potest a nostræ rationis dictamine; sed, si debeas 100. debes 100. solvere, sive pauper fueris, sive dives; sanus, vel infirmus: unde justitiæ medium tantum est, et dicitur *medium rei*; quod scilicet præscribit etiam recta ratio facta comparatione, verum non ad operantem præcise, saltem ultimato, ut in aliis virtutibus moralibus, sed ad jus alterius, prout tunc vigens, quod hic appellatur res. Ex dictis facile deduces sequentia :

562. *COROLLARIUM 1um.* Late igitur differre justitiam commutativam a cæteris speciebus justitiæ. Nam nulla ex his ordinat partem communis ad partem, ut sola commutativa facit; cæteræ enim vel ordinant partem ad totum, ut legalis facit, quæ proinde pro objecto formali *propter quod* habet honestatem specialem relucens ex procuratione communis boni: vel ordinant totum ad partem, ut distributiva, et vindicativa; unde prioris objectum formale *propter quod* est honestas specialis relucens ex distributione bonorum communium juxta cujusvis dignitatem et merita; posterioris autem honestas in commensuratione pœnæ cum delicto apparens. Porro commutativa sola aliis jus suum rigorosum tribuit, cujus læsione injustitia, vel injuria stricte dicta committitur post se trahens obligationem restituendi; hanc

vero læsæ justitiæ cæteræ ex se non inferunt, nisi ratione justitiæ commutativæ, eas tum concomitantis. Sic si Princeps indignis conferat officia publica, quibus annexa jurisdictionis, vel juris dicendi obligatio, nihil tenetur compensare dignioribus, quos neglexit; tenetur tamen ad compensanda damna hinc Reipublicæ enata vi justitiæ commutativæ; cum ex contractu tacito in ipsa aditione principatus se obligarit Reipublicæ ad illius avertenda damna, et procurandum bonum.

563. *COROL. 2um.* Non posse intercedere justitiam commutativam inter personas, quando inter has nulla est vera alteritas, ut sunt pater et filius; dominus et servus stricte dictus; maritus et uxor, spectati formaliter, sive *qua tales*; nam

1°. Patrem inter et filium non est perfecta alteritas, cum filius non emancipatus, qua talis, sit eadem moraliter cum patre persona, et quasi pars patris ab hoc abscissa, in qua natura paterna conservetur, ut inquit Aristot. 8. Ethicor. cap. 12. ex eoque Doctor Angelicus. Unde, quod filius qua talis debet patri, ei ex lege pietatis, non justitiæ debet; cum illi debeat non ut alieno et prorsus distincto, sed ut principio sui; ac vicissim, quod pater debet filio, ei tanquam parti *sui* debet. Deinde justitia commutativa respicit jus *adæquabile*; intendit enim æqualitatem inter jus passivum unius, et activum alterius; sed filius nunquam obedientiæ ac reverentiæ adæquare potest, et extinguere jus patris, ut pater actiones similes et plures exigere non possit. Neque obstat, quod filius occidendo patrem peccet contra justitiam strictam, teneaturque hæredibus cæteris ad restitutionem; non enim, ut ait noster Lessius, peccat contra justitiam, quatenus præcise contra jus *paternum* (sic enim tantum contra pietatem delinquit) sed quatenus sine auctoritate legitima *hominem* interimit. In hoc enim facto duplex occurrit malitia, altera contra justitiam, ratione substantiæ personæ, quæ læditur; altera contra pietatem ratione circumstantiæ ejusdem personæ.

2°. Servus quoque, stricte talis, veluti pars est domini, et hujus animatum instrumentum; non enim sui juris est, sed domini; igitur, si utut servus agat, agit ut instrumentum sui domini, cui soli fructificat, stat, et cadit.

3°. Nec est perfecta alteritas inter maritum et uxorem *qua tales*; maritus enim, qua caput familiæ, simul uxorem representat in gubernatione familiæ domesticæ, et uxor obtemperare debet marito, quasi aliquid ipsius: ambo vero ex obligatione æquali ad communem rei familiaris felicitatem ordinantur.

Dixi vero: inter *qua tales*; nam qui tales sunt, sive considerati præcise ut homines, possunt esse subjecta justitiæ commutativæ; singuli enim habent jus strictum contra quemcumque, ne lædantur in fama, vita, in certis fortunæ bonis, si quæ propria habent, ut, qui in his læsus fuerit, jus ad restitutionem exigendam habeat. Sic et filius, dispositione legum civilium, jus strictum et dominium habet in bona castrensia, et quasi talia, in quibus proinde, dispositione legum, sui juris est et paterfamilias, nec eadem moraliter cum patre persona, ut in his jus strictum etiam contra patrem habeat: pariter uxor bonorum paraphernalium dominium proprietatis retinet, sicut et dotis non venditæ, ut in his lædi a marito sine injustitia non

possit; in ejusmodi enim rebus sunt personæ civiliter distinctæ, possidentes disparata jura.

564. Quæri hic porro a Doctoribus solet: utrum Deus obligetur homini ex justitia stricta, ac vicissim homo Deo? At, citra ambages, respondeo negative. Nam 1°. quidem Deus nequit esse stricte debitor creaturæ rationali; cum Luc. 17. dominus non debeat gratiam servo, si imperata fecerit; unde ibid. generaliter subdit Christus: *Sic et vos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Ac Job 35. 7. *Si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Ergo justitia stricta in Deo erga hominem non datur. Præterea dominium Dei in res creatas Deo essentielle est, et prorsus inabdicabile; igitur cum jure stricto activo creaturæ componi nequit; hoc enim Dei libertatem in disponendo restringeret, illique resisteret. 2°. Nec dari justitia stricta in homine erga Deum potest; justitia enim commutativa est ad id, quod, antequam exhibetur, est in bonis obligati, et primum per exhibitionem fit obligantis; sed actiones et bona creata jam ante, omnibus titulis debentur; suntque magis Dei, quam creaturæ ipsiusmet. Deinde justitia commutativa, ut dictum, respicit jus alterius strictum *adæquabile*; at jus activum Dei in actiones creatas quacumque actione creata adæquari nequit; fundatur enim in excellentia Dei infinita, ut proinde possit Deus post quævis creaturæ opera exigere plura et majora.

565. Dices 1°. Nihil est inconueniens, Deum homini obligari ex fidelitate; ergo neque eundem obligari ex justitia; obligatio enim fidelitatis æque adimit potestatem Deo libere disponendi; quam obligatio ex justitia; quod enim Deus promisit, non potest non præstare.

R. C. Ant. N. Cons. Prob. D. Obligatio ex fidelitate adimit potestatem Deo libere disponendi ex defectu juris et dominii N. ratione immutabilitatis C. Quod Deus non possit non præstare, quod promisit, ex immutabilitate divina, et veracitate necessario verbis facta conformante profluit; quæ sunt perfectiones divinæ, indeque commendantur: at si quid alicui præstaret ex obligatione justitiæ, fieret id ex stricto jure activo hominis in rem illam; si vero homo in rem illam jus strictum activum haberet, jam Deus non haberet in eandem plenum jus et dominium; proinde quod de illa libere disponere non posset, proveniret hoc ex defectu juris ac dominii, ac consequenter ex imperfectione.

566. Dices 2°. Passim S. Scriptura Deum vocat justum, et gloriam mercedem, coronam justitiæ: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex.* 2. Tim. 4. 8. *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.* Heb. 6. 10. Eodem modo loquuntur SS. Patres: unde et Tridentinum Sess. VI. cap. 16. utrumque debitum, fidelitatis et justitiæ videtur scite in Deo distinguere, et agnoscere, dum inquit: *Bene operantibus proponenda est vita æterna, et tanquam gratia filiis misericorditer promissa (quod est debitum fidelitatis) et tanquam merces ex ipsius Dei promissione fideliter reddenda, quod est debitum justitiæ; quod enim datur titulo mercedis post impletam conditionem onerosam, ad justitiam commutativam*

pertinet; atqui sic datur adulto gloria hic post impletam conditionem onerosam honorum operum.

R. S. Scriptura et Patres loquuntur de justitia eminentiali, vel, ut alias vocatur, providentiali, ac gubernatrice, qua Deus remuneratur merita nostra sine obligatione, et diminutione sui in res creatas omnesque actiones dominii; sive per quam, ut aliis loqui placet, Deus non nobis obligatur, sed sibi, omnesque ad finem sibi destinatum dirigit, sicque eorum disponit merita; ut ad illum perveniant. Unde S. ANSELMUS cap. 1. Prolog. : *Justus es, inquit, non quia reddis nobis debitum, sed quia facis, quod te decet.* Ac S. AUGUSTINUS. Lib. 1. Conf. cap. 7. *Reddis debita nulli debens.*

Ad Trid. R. N. ab eo agnoscitur in Deo debitum justitiæ strictæ. Ad rationem additam D. Quod datur titulo mercedis proprie dictæ C. latius dictæ N. Sic D. min. et N. Cons. Gloria dicitur merces, quia adulto Deus non vult dare gloriam, nisi impleta conditione onerosa honorum operum; merces tamen stricte dicta non est: ut enim stricte dicta sit, opera posita non debent esse aliunde debita; si enim illa aliis et aliis titulis exigi possint a domino, jus contra hunc non acquiritur, nec ejus jus adæquari potest; at talia sunt justorum opera.

Si dicas 1. Promissio sub conditione onerosa operis difficilis ponendi majorem inducit obligationem, quam promissio simplex: sed hæc jam parit obligationem fidelitatis; ergo prior obligationem justitiæ constituet.

R. D. M. Inducit majorem inter homines, qui aliunde ad opera sibi præstanda non tenentur C. in Deo *subd.* Majorem, sed tamen intra lineam fidelitatis, aut justitiæ providentialis C. majorem in linea justitiæ strictæ N. Ratio patet ex dictis.

Si dicas 2. Homo habet verum dominium in actus suos liberos; ergo de his potest contrahere cum Deo, sicque jus strictum contra eum acquirere.

R. D. Ant. In actus illos eliciendos C. subjiciendos Dei dominio, dum eliciuntur N. Sed eo ipso, dum eliciuntur, titulo tum effectiōnis, tum aliis Deo debentur.

ARTICULUS II.

QUID ET QUOTUPLEX SIT INJUSTITIA VEL INJURIA? SIVE DE VITIO JUSTITIÆ OPPOSITO.

Vitium defectus virtutis est; totque modis fit et dicitur hoc, quot illa. Uti vero alia est justitia late, alia stricte dicta, ut ex dictis constat, ita injustitia; hic vero consequenter de injustitia stricte dicta sermo est, quæ sola justitiæ commutativæ opponitur. A Theologis quidem injustitia et injuria sumi promiscue solent; a Jurisconsultis tamen strictius sumitur injuria, scilicet præcise pro injusta læsione honoris, aut contumelia, ex qua deinde oritur *actio injuriarum*.

567. Dico I. Injustitia stricta est læsio voluntaria alieni juris, h. e. actio; vel omissio voluntaria ejus, quod alteri vi juris ejus activi stricti debetur.

Dicitur vero *læsio*, quia non tollit, sed lædit alienum jus, quod nihilominus manet, remque vel in se, vel æquivalenti alteri obstrictam relinquit;

voluntaria vero, quia sola hæc est injustitia formalis, quæ hic attenditur; per jus vero alienum, jus aliquod proprietatis debet intelligi; læsio enim præcise juris jurisdictionis potius inobedientiam constituit.

§68. Injustitia 1°. alia est *materialis*, alia *formalis*; prior fit sine, altera cum advertentia alieni juris et læsionis; quæ sola constituit peccatum injustitiæ; a quo neque excusat ignorantia juris alieni *vincibilis*; quilibet enim censetur id velle, vel facere libere, saltem in causa, quod ignorans vincibiliter ac culpabiliter vult, facitque.

2°. Alia est *directa*, dum advertenter juris alieni læsionem in se ipsa intendis; alia *indirecta*, dum lædis quidem alienum jus, sed vel in causa tantum volita, vel præter intentionem; hæc posterior peccatum injustitiæ impedire potest, cum læsio non fuerit voluntaria; non prior, si causa volita sit cum prævisione, aut intentione læsionis secururæ; de quo plura Theologi morales.

3°. Porro in ordine ad forum conscientiae a Theologis dividitur injustitia in mentalem, verbalem, realem.

Mentalis sola mente committitur 1. *Dubitatione temeraria*, juri alterius contraria, velut si temere ex levibus et insufficientibus, vel nullis causis dubites de malitia proximi, in neutram inclinans partem, sed inter contrarios assensus hærens medius, et quasi fluctuans. 2. Vel *suspicionem*, si intellectu a dubio et medio recedens inclinens in assensum de malitia proximi, sic tamen, ut necdum assentiaris. 3. Vel *opinionem*, quæ est assensus debilis in unam partem e. g. de malitia alterius, sed cum formidine de parte opposita. Tres hi actus plerumque a vulgo, subin et doctioribus confunduntur, sumunturque pro uno, suspicionem temeraria, etsi, ut vides, inter eos discrimen sit. 4. Vel *judicio temerario*, quod est assensus firmus de malitia proximi, sine formidine de parte opposita, ejus innocentia. Singuli hi actus sunt oppositi justitiæ; cum quisque habeat jus, ut sua innocentia non revocetur in dubium; non condemnentur, nisi sufficientibus argumentis vel delictum, vel delicti suspicio, vel ratio dubitandi teneatur.

Verbalis, quæ verbo, vel scripto etiam committitur, ut *contumelia*, quæ est injusta inhonoratio personæ, vel læsio honoris ejusdem, verbo scriptove facta palam, vel in facie; *detractio*, famæ alienæ occulta denigratio; *maledictio*, mali cujusdam imprecatio; *susurratio*, quæ vel fit detractio secreta, vel oblocutione ex se apta, aut ordinata ad dissolutionem amicitiae honestæ. Equidem hæc aliquando et factis perpetrantur; sic enim et contumelia erit, si alterius imaginem, insignia dehonores, e. g. frangendo, maculando, etc. verbales tamen passim dicuntur, quia ut plurimum fieri verbis solent.

Realis, quæ facto, vel quasi facto, actione, omissione, fraude, violentia, circa bona sive corporis, sive animi, sive fortunæ irrogatur.

§69. *Dico II.* Injustitia ex genere suo peccatum grave est. Est communis Theologorum cum Doctore Angelico.

Prob. Peccatum enim ex genere suo grave dicitur, estque consensu omnium, quod intra suam lineam potest esse mortale, etsi non accedat alia specie, vel sic diversa malitia; sicut contra leve ex genere suo illud est, quod, etsi crescat suam intra lineam, non tamen evadit mortale, nisi

diversa specie malitia accedat; at vero etsi ratio injustitiæ contrahi possit ad culpam gravem et levem, injustitia intra suam lineam evadit peccatum grave ratione damni quantitativi, vel materiæ, circa quam versatur, etsi alia nova malitiæ species non adveniat, ut si advertenter graviter lædas alterum in bonis suis. Longius hic progreditur Theologia Moralis quoad statuendas regulas discernendi materiam injustitiæ gravem in bonis hominis, ac alia practica, quam vide.

§70. *Dices*: Per peccatum committitur vera et stricte dicta injustitia in Deum; et tamen, juxta Art. præc. Deum inter et hominem non datur stricta justitia; ergo vel hæc admitti debet inter Deum et hominem, vel injustitia stricte dicta non est soli justitiæ commutativæ opposita.

R. N. 1^{am}. p. Ant. Peccatum non est injustitia stricta adversus Deum in rigore theologico; non enim lædit divinum jus, hoc impediendo, vel tollendo; sed solum latiore sensu dicitur injustitia, quatenus saltem est læsio juris altioris vel eminentialis. Aliud est de peccato in hominem; hoc vere injustitiæ rationem contrahit; hæc enim per juris alieni læsionem tunc contrahitur, quando alteri aufertur, vel saltem in eo impeditur injuste potestas jure suo utendi; sed in hoc potestas neque impedi, neque eidem auferri potest, utpote qui pro libitu sine ullo dispendio læsum honorem omnem recuperare potest.

Si dicas: Uti creatura habet jus ad honorem suum, sic et multo magis Deus habet ad suum, qui per peccatum læditur; ergo utrobique per peccatum committitur injustitia stricta.

R. D. Ant. Sic Deus habet jus altius, excellentius, nimirum eminentiale *C.* jus impedibile, auferibile *N.* Hinc quidem peccatum in Deum propter excessum malitiæ, eo quod nobilioribus opponatur virtutibus, quam est justitia, religioni, obedientiæ, etc., majus est, non tamen stricta injustitia; nihil enim juris, vel potestatis tollit, aut impedit in Deo, habendi honorem, quando voluerit.

CAPUT II.

DE RESTITUTIONE.

Restitutio sumi latius potest, et stricte. In sensu latiore sumitur pro redditione debiti, aut rei alienæ cujuscumque, sive per acceptionem, aut detentionem illius læsum fuerit jus alienum, sive non. Sic restituere dicitur, qui reddit acceptum mutuum, pignus, commodatum, depositum. Stricte sumitur pro actu justitiæ commutativæ, quo jus alienum læsum reparatur, hocque solo in sensu hic de restitutione disseremus.